

NUMIZMATIKA KAO EDUKATIVNO-PROMIDŽBENI ALAT U ŠUMARSTVU

NUMISMATICS AS AN EDUCATIONAL AND PROMOTIONAL TOOL IN FORESTRY

Ivo AŠČIĆ

Sažetak

U članku se opisuje uloga motiva iz područja šumarstva u numizmatici, odnosno na novcu, jednom od najvažnijih obilježja suverenosti svake države. U prvom dijelu prikazan je povijesni nastanak novca i pojam numizmatike. Poseban je naglasak na hrvatskoj novčanoj jedinici kuni, koja u velikoj mjeri može poslužiti kao edukativno-promidžbeni alat u šumarstvu. Brojni su primjeri iz Hrvatske i svijeta, čiji motivi na novčanicama i kovanicama utječu na podizanje svijesti o potrebi očuvanja zaštićenih biljnih i životinjskih vrsta te boljeg gospodarenja u šumarstvu. Također daju se smjernice za daljnjom promidžbom šumarstva putem ovog jedinstvenog komunikacijskog kanala.

KLJUČNE RIJEČI: kovanice, novčanice, hrvatska kuna, šumarstvo, edukacija, promidžba, flora, fauna

UVOD INTRODUCTION

Već od samog početka nastanka prvih kovanica u grčkoj državi Lidiji, u maloj Aziji u VII. stoljeću prije Krista, a kasnije i novčanica, oblicima i motivima na njima posvećivala se velika pozornost, što dovoljno govori o komunikacijskoj

Slika 1. Njemački dizajn kovanice od 1, 2 i 5 centa prikazuje grančicu hrasta.

Figure 1 The German design 1, 2 and 5 cents coin depicts an oak twig

vrijednosti ovog nadasve specifičnog medija. I dok su se u prošlosti na ovim vrijednosnicama pojavljivali likovi vladara te različiti motivi kojima su prikazivane moći država, zadnjih godina na njima se pojavljuju i motivi od općedruštvenog značaja. Jedni od njih su i oni s motivima šuma i njegovih stanovnika. U prilog toj činjenici govori podatak kako je naziv za hrvatsku novčanu jedinica kuna, a njezin stoti dio lipa.

Jedan od novijih primjera je onaj iz Latvije, koja je sredinom 2015. izdala kovanicu s motivom vatrogasaca koji imaju veliku ulogu u očuvanju šuma od požara, jedne od njenih najvećih prijetnji. Na licu (aversu) kovanice, između ostalog, prikazane su dvije prekrížene hrastve grane na kojima stoje vatrogasci.

Kao glavni razlog sve češćeg prikazivanja šume na ovim vrednotama zasigurno je skretanje pozornosti široj javnosti na prirodne i obnovljive resurse, bez čijeg očuvanja i racionalne uporabe nema ni opstanka ljudskog roda na planeti Zemlja.

NASTANAK NOVCA I NUMIZMATIKA THE EMERGENCE OF MONEY AND NUMISMATICS

Novac je ponajprije platežno sredstvo za razmjenu dobara, te povijesni i gospodarski dokument vremena, ali istodobno i važan datirani umjetnički i kulturni spomenik. Izrazit je simbol potpune neovisnosti i ekonomske slobode jedne društvene sredine te nacionalno obilježje i povijesni trag o postojanju jednog ili više povezanih naroda na određenom teritoriju. Novac je najinteresantiji simbol novčarstva i ekonomske moći, prisutan je gotovo jednako toliko koliko je duga i povijest ljudske civilizacije. Kroz stoljeća je odražavao bogatstvo i moć zemalja u kojima je bio kovan, čineći značajan dio njihove povijesti. Prije nastanka novca njegovu funkciju imala je stoka, školjke, krzno, žito. O tome svjedoči i npr. latinski naziv za novac pecunia (pecus – govedo). Međutim, s razvojem trgovine jača potreba za novčanim oblikom vrijednosti, te nastaje novac koji u početku ima oblik grumena, šipke ili predmeta od zlata i srebra.

Novce danas izdaju i stavljaju u promet uglavnom narodne banke država. Postoje i druga poduzeća koja izdaju prigodne kovanice koje nemaju monetarnu vrijednost (npr. Hrvatski novčarski zavod, Australaska i Vatikanska pošta, Suvereni malteški vojni red) ponajprije zbog promidžbe nacionalnih i općedruštvenih interesa te prihoda kojeg ostvaruju od prodaje.

Disciplina koja proučava nastanak, izradu, razvoj i uporabu novca (kovanice i papirnati novac) te niz drugih njegovih značenja kao što su povijesno i državno-pravno naziva se numizmatika, a dolazi od latinske riječi numisma ili nomisma i grčke νόμισμα (kovani novac). Osim kovanoga novca pod numizmatiku se ubrajaju različite medalje, odličja, plakete, značke i žetoni. S obzirom da se nastanak novca povezuje s najranijem stadijem razvoja ljudske civilizacije, numizmatika neprestano otkriva povijesne događaje nekog naroda ili civilizacije. Iz toga razloga su ove vrijednosti suvremenici postojanja određenih država i njihovih vladara i kroz stoljeća su odražavale njihovo bogatstvo i moć.

Numizmatika se dijeli na tehničku (sve u vezi sa zakonskim uredbama o kovanju i izradi novca i drugih vrijednosti) i primijenjenu (kao izvor za povijest i druge znanosti), a po razdobljima na antičku, srednjovjekovnu, novovjekovnu i modernu. Svoje začetke numizmatika ima tek u XIV. stoljeću, kada se objavljuju stručni časopisi te osnivaju mnogobrojna numizmatička društva. Danas se najznačajnije numizmatičke zbirke nalaze u muzejima najvećih europskih gradova kao što su London, Pariz, Berlin, Beč i Budimpešta.

Iako nekoliko stotina godina starija, od primjerice slične discipline kao što je filatelija, numizmatika je manje raširen hobi u svijetu ponajprije većih financijskih izdataka koje

Slika 2. Mrki medvjed (*Ursus arctos*) je najveća divlja životinja i grabežljivac na tlu Hrvatske: kovani novac u apoenu od 5 kuna (naličje).

Figure 2 The Brown Bear (*Ursus arctos*) is the largest wild animal and predator on the territory of the Republic of Croatia: coin in denominations of 5 kuna (revers)

imaju kolekcionari, manjih naklada i dostupnosti kovanica i papirnatog novca. Zbog malih i ograničenih naklada, specifičnog materijala izrade kovanica kao što su zlato i srebro, prodajne cijene su višestruko veće od apoena kovanica i novčanica, čime se ovaj hobi ograničava na relativno manji broj ljudi.

HRVATSKA KUNA CROATIAN KUNA

Hrvatska novčana jedinica kuna za trajnu hrvatsku valutu odabrana je 1994. zbog značajne uloge kunina krzna u monetarnoj i fiskalnoj povijesti Hrvatske, odnosno u skladu sa starim hrvatskim tradicijama. Povijest naziva novčane jedinice Republike Hrvatske kune počinje s krznom kune kao sredstvom naturalnog plaćanja: kunino krzno služilo je kao sredstvo plaćanja poreza zvanog kunovina u srednjovjekovnoj Slavoniji, Primorju, Dalmaciji; lik kune nalazio se od prve polovine 13. stoljeća pa gotovo do kraja 14. stoljeća na hrvatskom kovanom novcu zvanom banovci; kuna je bila potencijalni novac Banovine Hrvat-

Slika 3. Kovani novac od 2 kune – lice: u središnjem dijelu brojčana oznaka i naziv novčane jedinice „2 KUNE“, a u pozadini prikaz kune zlatice (Martes martes) u trku nadesno, zvijeri iz porodice kuna, skupocjena krzna.

Figure 3 The 2 kuna coin – obverse: the centre of the coin features the denomination numeral and currency name „2 KUNE“ against the background showing a marten (*Martes martes*), an animal of the weasel family with highly prized fur, running to the right

ske te stvarni novac u izdanju Nezavisne države Hrvatske i ZAVNOH-a. Kuna je i najstarija ruska novčana jedinica (1/25 ruske grivne). Od VIII. do X. stoljeća bila je protuvrijednost za jedan arapski dirhem, a poslije i za jedan zapadnoeuropski denar, koji su strani trgovci davali u Rusiji za jedno kunino krzno.

Nominale u lipama imaju na licu crtež neke biljke, a nominale u kunama lik neke životinje: 1 lipa kukuruz (*Zea mays*), 2 lipe vinova loza (*Vitis vinifera*), 5 lipa hrast lužnjak (*Quercus robur*), 10 lipa duhan (*Nicotiana tabacum*), 20 lipa maslina (*Oliva europaea*), 50 lipa velebitska degenija (*Degenia velebitica*), 1 kuna slavuj (*Luscinia megarhynchos*), 2 kune tunj (*Thunnus thynnus*), 5 kuna mrki medvjed (*Ursus arctos*). Hrvatsko nazivlje nalazi se uz neparnu, a latinsko uz parnu godinu kovanja.

Kune (Mustelidae) spadaju u porodicu manjih sisavaca iz reda zvijeri. Žive u šumama, krševitim krajevima, otvorenim poljima, vrtovima i ljudskim naseljima u svim dijelovima svijeta osim Australije. Aktivne su noću. Love miševе, štakore, vjeverice, ptice, ribe, a hrane se i bobicama i voćem. Kuna zlatica brza je i okretna zvijer, tamnosmeđega krzna sa žutom pjegom na vratu i prsima. Kunin lik se nalazi na kovanicama od 1, 2, 3, 5 i 25 kuna, a naptis „Kuna” na svim važećim hrvatskim novčanicama.

Manja novčana jedinica od kune, odnosno stoti njezin dio je lipa. Taj naziv je odabran zbog povijesnog značenja i sveprisutnosti lipe na području Republike Hrvatske.

Lipe (*Tilia*) na našim prostorima rastu kao samonikle i kultivirane biljke u velikom broju podvrsta, varijeteta i križanaca. Cvatovi lipe upotrebljavaju se u ljekarništvu. Lipe su poznate i kao medonosne biljke, a iz cvatova se priređuje čaj. Drvo, lipovina, upotrebljava se u rezbarstvu, tokarstvu, stolarstvu, kolarstvu, u proizvodnji furnira, za

Slika 4. Kako je kuna naziv iz životinjskoga carstva, za njezin stoti dio uzet je naziv lipa iz biljnoga carstva. Zato sve kovanice od 1, 2, 5, 10, 20 i 50 lipa imaju na naličju uz brojku nominale i grančicu lipe s lišćem, a kovanice od 1, 2 i 5 kuna na naličju uz brojku lik kune.

Figure 4 As the kuna belongs to the animal world, its hundredth part was named the lipa (lime) after a plant. All coins of the nominal value of 1, 2, 5, 10, 20, and 50 lipa have a lime twig with leaves and the number on the obverse and the coins of 1, 2, and 5 kuna have a marten and the number on the obverse

Slika 5. Kovani novac od 5 lipa – naličje: U središnjem dijelu prikaz naličje: U središnjem dijelu prikaz stilizirane grane hrasta lužnjaka s plodovima. Iznad prikaza, kružno uz rub, natpis „HRAST LUŽNJAK” (lat. „QUERCUS ROBUR”).

Figure 5 The 5 Lipa coin – reverse: The centre of the coin features a stylised common oak branch with acorns. The inscription „HRAST LUŽNJAK” (lat. QUERCUS ROBUR)

Slika 6. Kovani novac s motivima unutar zaštićenih staništa naglašava potrebu za očuvanjem rijetkih životinjskih i biljnih vrsta te čovjekova okoliša.

Figure 6 Coins depicting the protected habitat emphasize the need for preservation of rare animal and plant species and the human environment

unutarnje uređenje, modele, kalupe, igračke, sanduke, za izradbu glazbala (orgulje).

Na hrvatskim optjecajnim kovanicama vrlo često se nalaze motivi hrasta lužnjaka, (*Quercus robur* L.) jedne je od najvrijednijih i najvažnijih vrsta listopadnog šumskog drveća u Hrvatskoj. Spominjanje hrasta u hrvatskoj himni pokazuje njegovo značenje za pokoljenja koja su svojim životom i radom bila vezana za hrast i hrastovu šumu. Hrast lužnjak rasprostire se od obale Atlantskog oceana na zapadu Europe do Urala, Kavkaza i Kaspijskog jezera na istoku. Na sjeveru dopire do Škotske i Skandinavskog poluotoka, a na jugu do sjeverne Afrike.

VAŽNOST INFORMIRANJA THE IMPORTANCE OF INFORMING

Najraniji zapisi o šumi govore o njenoj važnosti za čovječanstvo te potrebu za stalnim promicanjem njezinih vrijednosti. Prikazivanje motiva šume na kovanicama i novčanicama vrlo je važan i pouzdan izvor informacija i za buduće generacije, čije svakodnevne poruke osim informativne imaju i promidžbenu ulogu. Osim što trajno zapisuju

Slika 7. Austrijska kovnica novca izdala je 2011. srebrnu kovanicu od 5 eura u spomen na UN-ovu Međunarodnu godinu šuma.

Figure 7 The Austrian Mint issued 5-euro silver coin in honor of the 2011 United Nations Declaration, the „Year of the Forests“

određeni događaj i poruku, pomažu kao izvor informacija u daljnjem stručnom istraživanju.

Proučavanjem i istraživanjem kovanica i novčanica s motivima šuma saznaje se o njenim različitim funkcijama, koje imaju u svakodnevnom životu te potrebi i načinu za njezinim pravilnim upravljanjem.

Izdavači kovanica i novčanica vrlo često prate događaje važne za njihovu državu ili cijeli planet Zemlja. Jedni od njih su i oni iz područja šumarstva. U tome smislu navode se dva primjera koji imaju navedenu ulogu: Austrija je 2011. povodom Međunarodne godine šuma izdala prigodnu kovanicu „Zemlja šuma“ (njem. Land der Walder). Iako kovanica nije u opticaju, naklada od 50 tisuća primjeraka dovoljno govori o interesu numizmatičara, ali i drugih zainteresiranih pojedinaca i institucija o ovakvom „svjedoku“ događaja koji skreću pozornost na značaj šuma. Takve kovanice idealne su kao dar ljubiteljima prirode i životinja, ali isto tako stručnjacima iz područja šumarstva.

Povodom ulaska Hrvatske u Europsku uniju, Hrvatska narodna banka je 1. srpnja 2013. pustila u promet 20 tisuća komada prigodnih kovanica od 25 kuna. Na naličju kovanice se uz oznaku vrijednosti od 25 kuna nalazi kuna zlatica okrenuta nadesno, u donjem središnjem dijelu prstena kovanog novca smjestio se grb Republika Hrvatska, a na

kružnoj površini prstena, lijevo od grba, nalazi se položena grančica lovora u cvatu, a desno grančica hrasta lužnjaka s plodovima. Motiv hrasta na ovoj kovanici jasno pokazuje kako su hrastove šume služile narodu za preživljavanje i za gospodarski oporavak nakon katastrofalnih nesreća ili ratova. Niti za jednu vrstu drva hrvatski čovjek nije toliko vezan koliko za hrast. Taj ponos hrvatskoga naroda, njegovo veličanstvo – hrast, zaštitni je znak i simbol opstojnosti na ovim prostorima. Čak je i stih pjesme Antuna Mihanovića „Dok mu hrastje bura vije“ utkan i uglazbljen u hrvatskoj himni „Lijepa naša domovino“.

ZAKLJUČCI CONCLUSIONS

Danas više nego ikad treba poticati promociju šume kroz različite marketinške i komunikacijske kanale, glede činjenice da šume utječu na sve cjelokupan život, i na osobni i na društveni i na ekonomski. Prikazivanje šumskih motiva u različitim oblicima, na zasigurno jednom od najpoželjnijih sredstava svakog čovjeka, na kovanicama i novčanicama značajan je doprinos u educiranju stručne ali i šire javnosti o neobičnom načinu promocije, najvrijednijeg prirodnog bogatstva, bez čijeg učinkovitog upravljanja je nezamisliv današnji život na planeti Zemlja. Vrijednost ovog oglašivačkog medija je još veća zna li se da se na kovanicama i novčanicama država i zajednica država ne mogu pojaviti motivi kojima bi se promovirale interesne poruke pojedinaca ili poduzeća.

Hrvatska raspolaže s velikim bogatstvom šuma koja se stoljećima koriste za potrebe stanovništva za preživljavanje i kultiviranje različitih biljnih i životinjskih vrsta, za potrebe prometa i industrije te u zadnje vrijeme sve više za zdravstveno-rekreacijske potrebe. Naziv za hrvatsku valutu kuna i njezinu manju jedinicu lipa te nekoliko kovanica s motivom hrasta, govore koliko se pridodaje važnost ovoj vrlo važnoj grani hrvatskoga gospodarstva.

Za očekivati je da će Hrvatska, po uzoru na zapadnoeuropske i druge države koje promiču vrijednost šuma, izdavati

Slika 8. Novac ima kulturne, sociološke, povijesne, umjetničke, simboličke, tehnološke i druge vrijednosti.

Figure 8 Coinage has cultural, sociological, historical, artistic, symbolic, technological, and other values

Slika 9. Euro kovani novac u optjecaju na Cipru prikazuje muflona, vrstu divlje ovce karakteristične za otok.

Figure 9 Euro coin in circulation in Cyprus show the species of wild sheep that is characteristic of the island, the mouflon.

i dalje prigodne kovanice koje će skretati pozornost na bogastvo, potrebu očuvanja hrvatskih šuma, odnosno na zajednički resurs koji utječe na sve aspekte života. Posebice se treba imati u vidu činjenica kada RH bude uvodila euro kao novčanu jedinicu Europske monetarne unije (EMU) da na reverse kovanica istakne motive vezane za šumarstvo. Naime, dopušteno je zemljama Europske unije i članicama

EMU da na naličju optjecajnih kovanica prikazuju nacionalne i motive vezane od općedruštvenog značenja, po slobodnom izboru.

LITERATURA REFERENCES

- Turković, V. Uloga novca u promidžbi kulturnog identiteta, Društvena istraživanja, Zagreb, broj 5-6, str. 977-988, 1996.
- Aščić, I. Vatrogasne obljetnice u Latviji, Vatrogasni vjesnik br 6-7/2015., Glasilo za zaštitu od požara i vatrogastvo, Hrvatska vatrogasna zajednica, Zagreb, str. 91
- Aščić, I. Doprinos poštanskih maraka u promidžbi šumarstva, Šumarski list br. 9-10, 2015., Znanstveno-stručno i staleško glasilo Hrvatskoga šumarskoga društva, Zagreb, 2015., str. 465-472
- <http://www.banknotes.com>
- <http://www.hnb.hr>
- <http://enciklopedija.hr>
- <http://hnz.hr>
- <https://www.ecb.europa.eu/home/html/index.en.html>

Summary

The article discusses the role of the forestry topics in numismatic, ie money, one of the most important features of the sovereignty of every country. First part of the article deals with the historical emergence of the concept of money and numismatics. Special emphasis is placed on the Croatian currency kuna, which can serve as an educational and promotional tool in forestry. There are numerous examples from Croatia, but also from other countries, of motifs on the banknotes and coins which are raising awareness that we need to preserve the protected plant and animal species, and better management of forestry. Article also provide guidelines for the further promotion of forestry through this unique the communication channel.

KEY WORDS: coins, banknotes, Croatian kuna, forestry, education, promotion, flora, fauna

170
GODINA

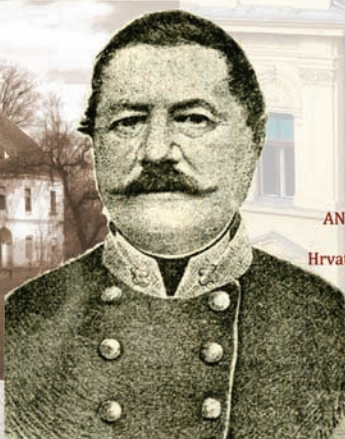

2016

170 GODINA HRVATSKOGA ŠUMARSKOG DRUŠTVA
140 GODIŠTA ŠUMARSKOG LISTA

KURIJA PREČEC
mjesto osnutka HSD 1846.

ANTE TOMIĆ 1803. - 1894.
prvi predsjednik
Hrvatskoga šumarskog društva

VLADOJ KÖRÖSKENYI 1845. - 1876.
prvi urednik Šumarskog lista